

УДК 371.134.78

DOI: https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-101-2_1-179-187

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ФАХОВОГО НАВЧАННЯ

Л. М. Сбітнєва

ORCID 0000-0001-5370-531X

У статті розкрито сутність професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до роботи у сучасній школі. Наголошено, що у XXI столітті важливим завданням ЗВО виступає професійна підготовка майбутніх вчителів музичного мистецтва, які будуть здатні впливати на розвиток музичної культури підростаючого покоління, збереження й збагачення національно-культурних традицій українського народу.

Зазначено, що інноваційні процеси, що відбуваються в галузі української освіти, виявляють істотні протиріччя між потребами сучасного світу та реальним станом підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи в загальноосвітній школі. Професійна компетентність є необхідною у музично-педагогічній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, який буде соціально та психологічно адаптований та здатний до постійного професійного росту.

Доведено, що проблемам компетентнісного підходу у фаховому навчанні, питанням змісту і структури компетенцій присвячено праці багатьох відомих вчених.

Обґрунтовано, що концепція цілісної системи підготовки вчителя музики включає в себе єдність загальнопедагогічної (знання педагогіки, психології, культурології) і спеціальної підготовки (музично-теоретичні знання, володіння музичним інструментом, співацьким голосом, навичками ансамблевого виконання, диригентською технікою, методикою музичного навчання і виховання).

Доведено, що професійна діяльність вчителя музичного мистецтва є багатоаспектною і включає в себе виконавський, педагогічний і управлінський аспекти, вона є неможливою без вокальної, інструментальної і диригентсько-хорової підготовки.

Автор вважає, що професійну компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва слід розуміти як інтегративну якість, яка виявляється в: умінні використовувати свої знання в розвитку

музичного сприймання, розвитку музичних здібностей учнів; здійснювати художньо-педагогічний аналіз творів, володіти методиками розвитку дитячого голосу та знаннями про особливості організаційної роботи у дитячих музичних колективах; розуміти сутність позакласної музично-естетичної роботи.

Ключові слова: майбутній вчитель музичного мистецтва, професійна компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва, музична культура, музичне мистецтво, педагогіка мистецтва, музичне сприймання, музичні здібності, художньо-педагогічний аналіз, художній образ музичних творів, вокально-хорова робота, методики розвитку співочого голосу.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Реалії розвитку української держави у ХХІ столітті, інтеграція з європейськими країнами вимагають від ЗВО нових підходів у професійній підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва, від яких багато в чому залежить розвиток музичної культури підрастаючого покоління, збереження й збагачення національно-культурних традицій українського народу. Відомий засновник наукової школи педагогіки мистецтва ХХ століття Б. Неменський наголошує про важливість залучення молоді «до культури, до духовного багатства і мудрості, які століттями накопичувалися у мистецтві» (Неменський, 2012, с. 37).

Академік НАПН України Г. П. Шевченко підкреслює, що молодь необхідно залучати до духовного багатства, яке століттями накопичувалося в українській культурі.

Упровадження компетентнісного підходу в освіті загалом та в музично-педагогічній освіті зокрема на сьогодні постає важливою умовою розвитку культури українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблемами компетентнісного підходу у фаховому навчанні, окремими питаннями змісту, структури компетенцій і формування професійної компетентності майбутніх фахівців присвячено праці таких дослідників, як В. Байденко, Е. Зєєр, І. Зимня, О. Овчарук, А. Хуторської та ін.

Концептуальні засади музично-педагогічної освіти репрезентовано в наукових працях таких фахівців, як Е. Абдулін, І. Гринчук, О. Єременко, В. Козлін, Н. Лисіна, О. Лященко, О. Музальов, С. Науменко, О. Ніколаєва, О. Олексюк, Г. Падалка, Л. Паньків, О. Рудницька, В. Шульгіна, О. Щолокова та ін.

Питання розвитку професійної компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва розглядалися в роботах відомих вчених: М. Дяченко,

І. Котляревського, Л. Масол, Г. Падалки, Ю. Полянського, О. Ростовського, О. Рудницької, Л. Хлебнікової, В. Черкасова та багатьох інших. Поняття «професійна компетентність» достатньо глибоко вивчено у сучасній науковій літературі Н. Ничкало (2014).

Виділення ранише не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Інноваційні процеси, що відбуваються в галузі української освіти, виявляють істотні протиріччя між потребами сучасного світу та реальним станом підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до роботи в загальноосвітній школі. Професійна компетентність є необхідною у музично-педагогічній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, який буде соціально та психологічно адаптований та здатний до постійного професійного росту.

Мега статті – дослідження проблеми формування професійної компетентності сучасного вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У сучасних закладах вищої освіти значна увага приділяється не тільки формуванню студента як майбутнього фахівця, але й особистісному розвитку. Ця проблема обговорюється багатьма відомими вченими. У професійній діяльності виділяють напрямки: організаційний, пізнавальний, емоційний, дослідницький. Професор Л. Арчажнікова (1984) наголошує, що в професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва слід виділяти психолого-педагогічну підготовку та музичну, і це взаємопов'язані частини, яким слід приділяти особливу увагу. Відомі вчені наголошують, що «концепція цілісної системи підготовки вчителя музики, яка включає в себе єдність загальнопедагогічної (знання педагогіки, психології, культурології) і спеціальної підготовки (музично-теоретичні знання, володіння музичним інструментом, співацьким голосом, навичками ансамблевого виконання, диригентською технікою, методикою музичного навчання і виховання) виступає важливою основою ефективності процесу навчання на музично-педагогічних факультетах» (с. 31).

Значною у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва є навички управління дитячими музичними колективами (знання основ теорії управління; розуміння та доцільне використання прийомів та методів керівництва; вміння впливати на колектив, стимулювати його діяльність на виконання навчальних та виховних завдань; володіння технологією керівництва дитячим мистецьким колективом) (Паньків, 2005).

Музично-педагогічні факультети педагогічних навчальних закладів, про що свідчать багаточисленні дослідження викладачів музично-педагогічних факультетів (А. Козир, С. Крамська, Л. Паньків, З. Сирота,

Г. Ципін, Т. Колишева, В. Сластенін, Н. Тарарак, І. Зимня та ін.) приділяють значну увагу саме психолого-педагогічним основам у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Думки дослідників сходяться в тому, що музична підготовка повинна поєднуватися з психолого-педагогічними знаннями.

Таким чином, професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва полягає не лише у прищепленні йому знань, а й у навчанні його здатності передавати свої знання дітям і навчати їх різними способами музичної діяльності. Для оволодіння способами передачі знань необхідна не тільки теорія, але й практика: чим більше її буде, тим швидше настане професійна адаптація – рівень пристосування до умов виробничої роботи.

Відомі вчені визначають професійну компетентність як таку якість особистості, яка передбачає у студента інтегрування знань, психолого-педагогічних знань, умінь, навичок. Професійна компетентність включає також інформаційну, освітню, розвиваючу, регулятивну функції (Бех, 2009).

Майбутній учитель музичного мистецтва повинен у навчальному закладі отримати підготовку, яка допоможе йому виконувати різноманітні види і форми музичної вокально-хорової діяльності зі школярами. Особливо це стосується підготовки до майбутньої роботи з дитячим хором колективом, де майбутній фахівець буде виступати в ролі виконавця, концертмейстера, акомпаніатора, ілюстратора. Навички виконання творів, як пісенних, так і творів, написаних композиторами для виконання на музичних інструментах, будуть сприяти появі у школярів асоціативно-образного мислення та викликати глибокий емоційний відгук, сприяти розвитку творчої яви та фантазії.

Фахівець у галузі музичної педагогіки повинен визначати головні завдання музичної освіти, знати принципи і методи музичного виховання і навчання, та вміти застосовувати різноманітні методи в практичній музично-естетичній роботі зі школярами.

Аналіз навчальних планів національних університетів України доводить наявність системи професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва за освітніми програмами рівнів підготовки «бакалавр» і «магістр». Зміст і структура підготовки вчителя музичного мистецтва у ЗВО спрямовані на професійну музично-педагогічну роботу в сучасних закладах освіти: розвиток професійної компетентності майбутнього фахівця та розвиток його особистісних творчих здібностей.

Аналіз наукової літератури приводить до висновків, що професійна діяльність вчителя музичного мистецтва є багатоаспектною і включає в себе виконавський, педагогічний і управлінський аспекти, вона є неможливою без вокальної, інструментальної і диригентсько-хорової підготовки, яка

передбачає вміння читати вільно вокально-хорові партитури, диригувати хорами, володіти методикою розвитку співацького голосу, знати особливості роботи з дитячими хорами тощо. Успіх майбутньої роботи вчителя музичного мистецтва залежить в значній мірі від того фундаменту, який він отримує в навчальному закладі.

Музично-педагогічна діяльність сучасного вчителя музичного мистецтва потребує від майбутніх фахівців глибоких знань, вміння виразно розповідати про музичні твори, яскравих виконавських і волевих якостей та неабияких організаторських здібностей. Відомі педагоги підкреслюють, що успіх майбутньої роботи студентів залежить багато в чому від того фундаменту, який буде закладено в ЗВО, де навчаються майбутні вчителі музичного мистецтва. Знання, що отримують майбутні фахівці, допоможуть усвідомлювати розвиток сучасної музичної педагогіки та розуміти значущість музичного мистецтва у розвитку дитячої особистості, розуміти можливості розвитку музичних здібностей кожної дитини, розвивати інтерес дітей до музичної діяльності та впливати на розвиток музичної культури підростаючого покоління.

У науковій літературі підкреслюється, що в процесі музично-педагогічної діяльності, яка передбачає слухання, аналіз і виконання музичних творів, у школярів розвиваються не тільки музичні здібності, але й емоційно-почуттєва сфера, творчий потенціал, художнє мислення, увага, пам'ять, виховуються особистісні якості (Козир, 2008).

Структура, сутність і зміст підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва до музично-педагогічної діяльності передбачають процес формування професійної компетентності майбутніх фахівців, на основі якої буде складатися система умінь і навичок з дитячими колективами, формування знань про особливості музично-педагогічної роботи з дітьми різного шкільного віку, формування навичок художньо-педагогічного аналізу вокально-хорових творів для дитячого хору; знання різноманітного різнохарактерного репертуару для молодшого, підліткового та хору школярів старшого віку.

Формування професійної компетентності у ЗВО спрямовано на розвиток здатності майбутніх фахівців здійснювати художнє керівництво та управління дитячими музичними колективами у процесі репетиційної та концертно-творчої роботи.

Вважаємо, що професійну компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва слід розуміти як інтегративну якість, яка виявляється в: умінні використовувати свої знання в розвитку музичного сприймання, у розвитку музичних здібностей учнів; в умінні використовувати вокально-хорові навички у вокально-хоровій роботі та здійснювати художньо-

педагогічний аналіз вокально-хорових творів, усвідомлювати та доносити до свідомості школярів стильові особливості різножанрових музичних творів; володіти методиками розвитку дитячого голосу, які були вироблені відомими методистами ХХ століття; володіти знаннями про особливості організаційної роботи у дитячих музичних колективах; вміти доносити до свідомості дітей смисл та розкривати художній образ творів за допомогою різноманітних засобів музичної виразності, розуміти сутність позакласної музично-естетичної роботи та ін.

Висновки. Аналіз науково-методичної літератури з означеної проблеми та практичний досвід роботи провідних вчителів музичного мистецтва впевнює в тому, що у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва значне місце займають музично-теоретична, диригентсько-хорова, вокальна і інструментальна підготовки, адже діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва за своєю сутністю є багатокомпонентною і включає в себе музично-педагогічний, організаційно-управлінський і виконавський аспекти. Дослідження проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва доводить, що існує необхідність активізації науково-педагогічних досліджень щодо особистісного розвитку майбутніх вчителів музичного мистецтва, їх здатності до творчого самовираження в музично-педагогічній діяльності.

Література

1. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки: кн. для учителя. Москва : Просвещение, 1984. 111 с.
2. Бех І. Д. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технологія. Київ : Генезис, 2009. С. 21-24.
3. Неменский Б. М. Искусство как форма познания и организации жизни. Humanitispaces. International almanac. Москва, 2012. 100 с.
4. Козир А. В. Професійна майстерність учителів музики : теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: монографія. Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Видавництво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 379 с.
5. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: монографія. Київ : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 125 с.
6. Паньків Л. І. Теорія та методика підготовки майбутнього вчителя до керівництва учнівськими музичними колективами: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2005. 19 с.

References

1. Archazhnikova, L. G. (1984). *Profesiya – uchitel muzyki: kn. dlya uchitelya [Profession – music teacher: book for the teacher]*. Moscow: Prosveshhenie (rus).
2. Bekh, I. D. (2009). *Kompetentnisnyi pidhid u suchasniy osviti. Pedagogika vyshchoi shkoly: metodologiya, teoriya, tekhnolohiya [Competence approach in modern education. Higher school pedagogy: methodology, theory, technology]*, 21-24. Kyiv: Genezis (ukr).
3. Nemenskiy, B. M. (2012). *Iskusstvo kak forma poznaniya i organizatsii zhizni [Art as a form of cognition and organization of life]*. *Humanitispaces. International almanac*. Moscow (rus).
4. Kozyr, A. V. (2008). *Profesiina maistemnist uchyteliv muzyky: teoriia i praktyka formuvannia v systemi bahatorivnevoi osvity: monohrafiya [Professional skill of music teachers: theory and practice of formation in the system of multilevel education: monograph]*. M. P. Drahomanov National Pedagogical University. Kyiv: Publishing House of M. P. Drahomanov National Pedagogical University (ukr).
5. Nychkalo, N. H. (2014). *Rozvytok profesiinoy osvity v umovakh hlobalizatsiynykh ta intehratsiynykh protsesiv: monohrafiya [Development of vocational education in the context of globalization and integration processes: monograph]*. Kyiv: Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova (ukr).
6. Pankiv, L. I. (2005). *Teoriya ta metodyka pidhotovky maibutnoho vchytelia do kerivnystva uchnivskymy muzychnymy kolektivamy [Theory and a technique of preparation of the future teacher for the management of student's musical collectives]*. Abstract of Candidate of Pedagogical Sciences Thesis). M. P. Drahomanov National Pedagogical University. Kyiv (ukr).

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

Л. Н. Сбитнева

В статье раскрыта сущность профессиональной компетентности будущего учителя музыкального искусства. Подчёркнуто, что в XXI столетии важнейшей задачей высших учебных заведений является профессиональная подготовка учителей музыкального искусства, которые будут оказывать влияние на развитие музыкальной культуры подрастающего поколения, сохранение и обогащение национально-культурных традиций украинского народа. Отмечено, что инновационные процессы, происходящие в области украинского образования, выявляют противоречия между потребностями современного мира и реальным состоянием подготовки будущих учителей музыкального искусства к работе в современной общеобразовательной школе. Профессиональная компетентность является необходимой в музыкально-педагогической деятельности будущего учителя, который должен быть социально и психологически адаптированным к постоянному профессиональному совершенствованию. Обосновано, что концепция

целостной системы подготовки учителя музыкального искусства включает в себя единство общепедагогической (знания педагогики, психологии, культурологии) и специальной подготовки (музыкально-теоретические знания, владение музыкальным инструментом, певческим голосом, навыками ансамблевого исполнения, дирижёрской техникой, методикой музыкального обучения и воспитания). Доказано, что профессиональная деятельность учителя музыкального искусства является многоаспектной и включает в себя исполнительский, педагогический и управленческий аспекты, она невозможна без вокальной, инструментальной и дирижёрско-хоровой подготовки.

Автор считает, что профессиональную компетентность будущего учителя музыкального искусства следует понимать как интегративное качество личности, которое проявляется в умении использовать свои знания и умения в развитии музыкального восприятия, развитии музыкальных способностей учеников; осуществлять художественно-педагогический анализ музыкальных произведений и доносить идейное содержание художественных образов до сознания школьников; владеть методиками развития детского голоса, знаниями об особенностях организационной работы в детских музыкальных коллективах; понимать сущность внеклассной музыкально-эстетической работы и её значение в развитии музыкальной культуры подрастающего поколения.

Ключевые слова: будущий учитель музыкального искусства, профессиональная компетентность будущего учителя музыкального искусства, музыкальная культура, музыкальное искусство, педагогика искусства, музыкальное восприятие, музыкальные способности, художественно-педагогический анализ, художественный образ музыкальных произведений, вокально-хоровая работа, методики развития певческого голоса.

THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE MUSICAL ART TEACHER IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL EDUCATION

L. M. Sbitnieva

The article reveals the essence of professional training of future musical art teachers for work in the modern school. It is emphasized that in the 21st century an important task of higher education institution (HEI) is the professional training of future musical art teachers who will be able to influence the development of musical culture of the younger generation, preservation and enrichment of national and cultural traditions of the Ukrainians.

It is noted that the innovative processes taking place in the field of Ukrainian education reveal significant contradictions between the needs of the modern world and the real state of preparation of future musical art teachers for work in secondary schools. Professional competence is necessary for the musical and pedagogical activity of the future musical art teacher, who will be socially and psychologically adapted to and capable of constant professional growth.

It is proved that a lot of works of well-known scientists are devoted to the problems of the competence approach in professional training and the issues of the content and structure of competencies. It is substantiated that the concept of an integral system of a music teacher training includes the unity of general pedagogical (knowledge of pedagogy, psychology, cultural studies) and special training (musical and theoretical knowledge, possession of a musical instrument, singing voice, ensemble skills, conducting technique, methods of music teaching and education).

It is proved that the professional activity of a musical art teacher is multifaceted and includes performing, pedagogical and managerial aspects, it is impossible without vocal, instrumental and conductor-choral training. The author believes that the professional competence of a future musical art teacher should be defined as an integrative quality which is manifested in: the ability to use their knowledge in the development of musical perception, the development of musical abilities of students; carrying out artistic and pedagogical analysis of works, possession of methods of development of children's voice and knowledge of features of organizational work in children's musical collectives; an understanding of the essence of extracurricular musical and aesthetic work.

Key words: *Future musical art teacher, professional competence of future musical art teacher, music culture, music art, art pedagogy, music perception, musical abilities, artistic and pedagogical analysis, artistic image of musical works, vocal and choral work, methods of singing voice development.*

Сбітнева Людмила Николаївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри музичного мистецтва та хореографії Навчально-наукового інституту культури і мистецтв ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ, Україна). E-mail: sbitneva.l@gmail.com

Сбитнева Людмила Николаевна – доктор педагогических наук, профессор кафедры музыкального искусства и хореографии Учебно-научного института культуры и искусств ГУ «Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко» (г. Старобельск, Украина). E-mail: sbitneva.l@gmail.com

Sbitnieva Liudmyla Mykolaivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Musical Arts and Choreography of the Educational and Scientific Institute of Culture and Arts of the State Institution "Luhansk National Taras Shevchenko University" (Starobilsk, Ukraine). E-mail: sbitneva.l@gmail.com